

Flemming Chr. Nielsen:

Den elskværdige kommunist

(I Booktraders julehæfte – måtte det få et langt liv før dets død i papirmøllen – fortalte jeg sidste år om Jørgen Schleimann, som er den mest inspirerende chefredaktør, jeg har haft. Fra de erindringer, jeg nok aldrig bliver færdig med, følger i år en kærlig hilsen til den elskværdige kommunist Fredrik Martner, der for mange år siden var en slags kulturel redaktør på det socialdemokratiske dagblad Demokraten, og som reddede min ungdoms økonomi)

En forårsdag i 1963 samler jeg alt mit mod og går ind gennem svingdøren til det socialdemokratiske dagblad Demokraten i Århus. Selv hvis de siger nej tak, forstår de sikkert, at en student skal have noget at leve af.

I en stor gul kuvert har jeg en maskinskrevet afskrift af en gammel gymnasiestil. Den handler om én af mine fætres halvfætters onkel. Jeg er ikke helt klar over den familiemæssige sammenhæng, men denne fjerne mand hed Jørgen Nielsen og var forfatter, og min gymnasiestil gennemgår hans liv fra fødsel til selvmord og hans forfatterskab fra hans debut med novellesamlingen *Lavt Land* i 1929 og til den posthumt udgivne roman *Et Hus splidagtigt med sig selv* i 1945. I hele sit korte liv var min afsides slægtning plaget af depressioner, men han skrev også en række romaner, som gjorde ham til en særling og sælsom forfatter til bøger, der ligner socialrealisme, men som bag masken er psykologiske portrætter af magtesløse og dybt kuede mennesker. En dansk Dostojevskij. Sådan står der om ham i min gymnasiestil, og læreren gjorde ikke indsigelse. Den dag i dag tør jeg fastholde min sammenligning.

(Allerede i 3. g renskriver jeg stilen om Jørgen Nielsen og lægger den i postkassen adresseret til dagbladet Vestkysten i Esbjerg, men ilde går det den, som uforvarende røber sin aparte længsel efter pressen. I Brørup, hvor jeg er født og opvokset, er vi desuden så honnøret, at ordet selvmord regnes for gudsbespøtteligt, og min mor forlanger, at jeg i tide får artiklen hevet ud af postkassen. I tusmørket trækker min højre hånds yderste fingerspidser derfor den endnu ustemplede selvmorder Jørgen Nielsen op af den røde boks bag hotellet på torvet ved Nørregade.)

Demokraten holder til i en stor grønmalet og firkantet bygning ved banegårdspladsen i Århus. En provinsudgave af Politikens hus på Rådhuspladsen i København og lige så bedækket af gustent lysende neonskilte. I receptionen fortæller jeg, at jeg har en artikel, men at jeg ikke ved, hvem jeg skal aflevere den til.

”Hvad handler den om?” spørger damen i receptionen og lægger sin cerut.

”Litteratur.” Ordet sender skamrødme op i min kinder.

Hun ringer til én og fortæller, at der står en herre hernede. Ja, en ung herre, understreger hun og smiler eller fniser ind i røret. Skal hun vise ham op? Det skal hun, for hun peger hen på en slidt trappe, der snor sig op til første sal.

Ved trappens fod er en socialdemokratisk vaskekone i gang med en klud og en spand. Forsigtigt går jeg forbi med min gule kuvert under armen, og hun sender mig et vredt blik og udtværer mine skridt med sin klud. For enden af trappen og midt på det våde linoleum og i lugten af sæbespån står en stor og før mand i jakkesæt og med rødt slips. Om munden har han et forsigtigt smil. Det er, som om der brænder en anelse begær i hans lyseblå vandblik under det tynde sorte hår. Han rækker en varm hånd frem og præsenterer sig, uden at jeg opfanger hans navn.

”Christian Nielsen,” svarer jeg, for jeg har samme morgen ændret bylinen til min artikel. Hvis jeg skal i Demokraten, bliver det ikke med mit rigtige navn, for i Brørup er det en skændsel at se sig selv i avisen, thi så er det altid noget med underslæb, tyveri eller voldtægt, og den dag, jeg udslynger mit forkerte navn på Demokratens våde linoleum, tænker jeg pludselig intenst på Æ Lollok, der kom på Vestkystens forside, fordi han havde været uterlig over for sin datter. Vi hang ud ad skolens vinduer, da betjent Hansen i sin blå Saab kørte væk med Æ Lollok, og Vestkystens fotograf lå og skød ham bag en vintervissen hybenbusk. Før da har jeg ikke skænket Æ Lollok en tanke i årevis, for da han ikke var barnefødt i Brørup, men indrejst fra det fjerne Lolland, tilgav vi ham hurtigt. Af hans slags kunne vi forvente os alt.

Jeg følger efter den føre mand ind på hans kontor. Hans jakke er fedtet og slidt i kravekanten. Der er ingen billeder på de snavsede vægge. Ikke engang en socialdemokratisk plakat. Kun et skrivebord med papirer og bag bordet en høj stol. Men Demokratens kultureddaktør – for det må han være – bliver elskværdigt stående som en høflig lejetjener. Luvslidt som sin jakkekrave. Noget usynligt og tungt, der trækker i kinderne. Små skægstubbe i sollyset. Det alt for blanke hår. Uvist hvordan får jeg rakt ham kuverten med artiklen om Jørgen Nielsen, der engang blev fisket op af en postkasse i Brørup. Nu blader han siderne igennem. Han læser hastigt og nikker langsomt.

Så ser han tænksomt over på mig, og vandøjnene lyser op. Han taler lavmælt, som om ikke andre må høre vores ordveksling:

”Den vil jeg gerne trykke. Og hvis De har skrevet andet, er De velkommen med det.”

Han sænker stemmen endnu en anelse:

”Jeg kan betale halvtreds kroner for sådan en artikel.”

Han dæmper den yderligere. Nu er den kun en hvisken:

”Men jeg er nødt til at trække halvdelen fra i skat, så De får 25 kroner udbetalt.”

Og som en næppe hørlig ånden fra et dødsleje:

”Det er noget, der er indført for honorarer. Det gælder nemlig ikke, hvis De var fast ansat på avisen.”

Jeg er overrumplet, imponeret. 25 kroner for en gymnasiestil om min depressive slægtning.

Demokratens kultureddaktør stirrer begærligt på mig. Accepterer jeg nu aftalen?

Stum af mit eget begær nikker jeg.

”Så må De lige vente et øjeblik.”

Han går ud og hurtigt ned ad trappen. Jeg kan se, at der på hans kontordør er anbragt et skilt. *Fredrik Martner*, står der – med Frederik uden e, som om skiltemaleren ikke kan stave.

Kultureddaktøren dukker op med fire femkroner og fem enkroner i håndfladen. Han viser dem frem, så jeg kan tælle dem. Bagefter hælder han dem ned i den gule kuvert, folder den sammen og rækker mig den. Jeg skal blot skrive under på, at jeg for 50 kroner har leveret en kronik til dagbladet Demokraten.

”Jeg trykker Deres artikel på tirsdag,” siger han og lægger kvitteringen i sin jakkelomme. Så gentager han, som om det er vigtigt: ”De er altid velkommen med endnu en artikel.”

Lidt efter sidder jeg på en trappesten bag sporvognene på banegårdspladsen og tæller pengene. Jeg skotter op mod Demokratens vinduer og aner på første sal en skygge bag et grønt gardin, der glider for. I receptionen står den socialdemokratiske vaskekone med ryggen til og sludrer med damen bag skranken.

Jeg bliver ved med at skrive artikler til Fredrik Martner og Demokraten. Og altid står han smilende oprejst ved sit skrivebord og vandrer ned efter 25 kroner. Aldrig gør han vrøvl eller siger, at han ikke har plads til kronikken. Men uvist hvorfor trykker han dem ikke alle sammen, og jeg tør ikke spørge ham om grunden, for de spøgelsesartikler holder mig studiegælden og sultedøden fra døren. Jeg støvsuger litteraturhistorien for digtere, der blev født ”i dag for 200 år siden” eller døde for 150 år siden eller debuterede for 100 år siden. Det er et nemt arbejde, for der er digtere nok. Langt flere end der er indbyggere i Århus. Jeg noterer lidt omskrevne fakta fra et par biblioteksboøger og et par lyriske lovord til indledning og afslutning, og i Fredrik Martners bløde håndflade ligger der hver gang 25 kroner, som han straks hælder over i min. Altid fire femkroner og fem enkroner.

Jeg aner ikke uråd. Damen i receptionen fniser ikke længere. Hun hilser og nikker og beholder ceruttet i munden. Det er bare Fredrik Martners unge herre.

Jeg kender intet til ham og erfarer ingen rygter. Fredrik Martner er min gode og utrættelige engel. Hvad han ellers kan være rager mig ikke. 6.000 anslag om en digter og straks ligger den 25 kroner i min hånd.

En efterårsaften ved midnat og i sludregn træffer jeg ham inde i banegårdshallen. Den er øde og forladt af alle andre end forsinkede handelsrejsende og smøgssyge studenter, for ved nedgangen til perron 1 hænger en cigaret-automat med 5 stk.s pakninger. Martner er sammen med en ung konfirmand i sort læderjakke og med seler. Konfirmandens korte brillantinehår er redt forover, så kammen har lagt sit synlige spor mellem hårene. Han er lige så før som Martner. Han ligner digteren Bert Brecht som ung.

”Det er min nevø. Han er kommet med toget,” forklarer Fredrik Martner. ”Du skal hilse på Christian Nielsen. Han ved en skrækkelig masse om litteratur. Både den danske og den udenlandske.”

Konfirmanden skuler forurettet, som aner han en konkurrent. Han siger ikke, hvad han hedder, men han griber fat i Martners hånd, og de iler ind på toilettet.

”Ja, sådan er min nevø,” smiler Martner, og toiletpassereren lader arkitekt Seests tunge egetræsdør fra 1929 gå i bag de to.

Og stadig skriver jeg artikler til Fredrik Martner og Demokraten. Om Dostojevski og Balzac og Hulda Lütken og Dickens og Homer og Leck Fischer og Cervantes og Conan Doyle og Karl Marx og Alexandre Dumas (en dobbeltkronik om far og søn – det er dobbelt op i honorar).

Det slutter først den dag, jeg bliver grisk, fordi jeg har interviewet maleren Preben Hornung og drukket bajere med ham i Studenterhuset. Da han har set interviewet, siger han, at aldrig har han læst noget så fremragende om sig selv, og jeg tror ham på hans tomme ord og sælger det både til Fredrik Martner og til Aarhus Amtstidende og til et studenterblad, og det bliver samme dag trykt alle tre steder. Men hvorfor trækker de ikke halvdelen af pengene i skat på Aarhus Amtstidende og på studenterbladet?

Da jeg kommer med mit næste digterjubilæum til Fredrik Martner, er han slet ikke på sit kontor. Der lugter af maling, og Martners stol er overtaget af en storsnudet redaktionssekretær, og redaktionssekretæren vil intet købe.

”Vi køber ikke brugte artikler, og interviewet med C. C. Hornung var desuden elendigt,” dræver han og holder sig illustrativt for næsen.

(Der går endnu ti år, inden redaktionssekretæren i Martners stol dør af druk på et pensionat i Guldsmedgade, og mens han dræver, sanser jeg kun, at han ikke kender maleren Hornungs fornavn og nok aldrig kommer til det, men at han dog må komme fra et hjem med klaver.)

Siden så jeg aldrig Fredrik Martner. De tog vist imod den fortabte søn hos Land og Folks kommunister i Dronningens Tværgade. Men i tomrummet efter den tunge og luvslidte mand med de bløde jack pot-hænder sniger rygterne sig ind. Den halvdel af mit honorar, som han kalder for skat, når aldrig frem til skattevæsenet. Den bliver liggende i Martners lommer, indtil han bruger den på unge konfirmander. Skatten må jeg selv betale, for jeg har jo hver gang kvitteret for at have modtaget det dobbelte af det udbetalte beløb. Men jeg mindes ikke, at jeg dengang betalte skat overhovedet, og just det var vel pointen i Martners skattetænkning.

Og som om det ikke var skandale nok, var Martner også kommunist (de moraliserende stemmer lyder stadig som et fjernt ekko: fatter du det aldrig? Sådan er de kommunister!). Martner ejede end ikke et hus eller en lejlighed, knap nok et sæt skiftetøj. Han boede mellem lommetyve og ludere på Garni-Hotel Eriksen ved hjørnet af Banegårdsgade og Frederiks Allé. Sine måltider indtog han i Demokratens lavloftede kantine.

Men han sørger for, at jeg aldrig i de år kommer til at lide økonomisk nød. Dagligt kan jeg bespise mig selv og min gode ven Hellmut Toftdahl på en restaurant i Nørregade. Vi æder, så vi trimler derfra, og det koster kun 8 kroner for 2 x middagsmad, og Toftdahl tror, min formue er endeløs. Aldrig fortæller jeg ham om kronikøren Christian Nielsen og om Demokratens kultureddaktør Fredrik

Martner, for Toftdahl studerer litteratur og skriver på sit loftskammer på en bog om *Kierkegaard først – og Grundtvig så*, og han kunne hitte på selv at opsøge min mæcen og gøre mig tricket efter.

(Men sandheden vil frem, og den finder sit skjulte sted: den senere Gyldendal-direktør Johannes Riis skrev i 1978 speciale om Jørgen Nielsens forfatterskab, og i den afsluttende litteraturfortegnelse er Christian Nielsens kronik noteret som Nielsen, Flemming Chr.: Et Hus splidagtigt med sig selv. IN Demokraten, 9.4.1963. Er det Martner, som har sladret? Eller havde han alle byens litterære studenter i sit brød, og var vi århusianske fattiglemmer noteret som indtægtskilder og med korrekte navne i hans lommebog? Og fandt Johannes en dag lommebogen på et loppemarked, og regnede han dens skattetænkning for litterære optegnelser? Sandheden vil frem, men den gemmer sig igen.)

forum

9-4-63

ET HUS SPLIDAGTIGT MED SIG SELV

Forfatteren Jørgen Nielsen var agtet af mange, men kun læst af få, om end hans bøger gradvis tildrager sig større og bredere opmærksomhed. Stud. mag. Christian Nielsen fortæller i denne artikel om hans dystre livsværk og hans egen lige så dystre skæbne.

forstærkedes måske derved, at han ikke blev akademiker. En bekendt anmelder har påpeget, at man i hvert fald kan se det på et punkt i hans bøger, nemlig i hans uhæmmede brug af fremmedord. Jeg skal ikke tage stilling til, om udlægningen heraf er rigtig. Andre end Jørgen Nielsen har fyldt deres produkter med sære ord. En kendsgerning er det, at han blev rasende over udlægningen. Han godkendte ikke, at man blandede sig i hans personlige forhold, og den voldsomme indre glød og spænding, der

han tilføjer: »Selv om mange tror det«. Om karakteregenskaberne siger han, at miljøet heller ikke kan forandre dem. F. eks. har dårlige kammerater nok ført til forlis for mange, men de har ikke gjort den gemen, som ikke var det i forvejen. Dog frakender han ikke miljøet al indflydelse, godt nok forvandler det ikke vort væsen, men det kan gribe dybt ind i vor skæbne.

Skønt hele hans opfattelse er forskellig fra den, som moderne psykologi indtager, passer hans teorier i hvert fald, hvad angår ham selv.

En økonomisk redningskrans kastet ud til Christian Nielsen i Demokraten

Flere år derefter sniger endnu et rygte sig ind i min ludfattige viden om Martners liv: som ung var han privatsekretær for Bert Brecht. Det var mellem 1933 og 1939, da Bert Brecht boede i et hus ved Skovsbo Strand og skrev *Svendborger Gedichte*.

Men hvor sært: i 1968 udgav Fredrik Martner en bog om Bert Brecht. *Stykkeskriveren Bert Brecht – de mørke tiders digter* hedder den. Det er ikke en bog, der bidrager med hidtil ukendte oplysninger om Brecht. Den er en opremsning af kendsgerninger, navne og datoer. En kedsommelig biografi på 128 sider. En bog-version af mine egne digterjubilæer i Demokraten og udsendt i 70-året for Brechts død. End ikke i en bisætning fortæller Martner, at engang var han den tyske digters sekretær. Han røber kun, at han en dag interviewede ham.

Nu er de begge døde. Brecht allerede i 1956. Jeg ved ikke, hvornår Martner døde. Men havde jeg kendt dagen for hans begravelse, ville jeg have laurbærsmykket den økonomiske redningskrans, han rakte mig, og i andægtig tavshed have lagt den på hans kiste.